

imperialisovatí (!) nejvzdálenější země.“ Rrrrbumbum! Ó svatý Bombastel A pokračuje se tímž tónem ještě dále. „V nejlepších z těchto románů cítíme direktně (!) se projevovatí velikou hnací (!) sílu poznávání, vynalézání, luštění a experimentování, všech tvořivých intelektuálních funkcí, tak příznačných pro tuto dobu.“ A v póze dobyvatele nových území duchových volá dále p. Čapek: „Nemohu pochopiti, že by tato tak soustředěná, přímo vášnivá hnací síla měla býti vyloučena z oblasti umění; naopak: suchý, technický nebo vědecký, fantastický, koloniální nebo *křiklavý* (!) ráz těchto děl klade na nás nárok, abychom rozšířili svou estetiku o velké oblasti, ve kterých pojetí ‚krásy‘ není ideou vládnoucí“.

Co zde provádí p. Čapek, jest papírové siláctví velmi málo čistotné, velmi málo fair, abych mluvil jazykem blízkým inspiracím p. Čapkovým. Estetik, který by dnes vylučoval z umění román „koloniální“ nebo „fantastický“ nebo „technický“ pro jeho „koloniálnost“ neb „fantastičnost“ nebo „technikost“ byl by pustý maniak hodný politování, právě jako estetik, který by nějakou apriorní koncepcí „krásy“ chtěl mistrovatí současnou tvorbu literární; estetikové tohoto rázu žijí opravdu již jen v obraznosti p. Čapkově, ve skutečnosti vyhnuli již dávno. Ale žel, žijí posud spisovatelé jako p. Karel Čapek, kteří v *látkových* novotách vidí umělecký pokrok nebo vývoj a kteří myslí, že každý román „technický“ nebo „imperialistický“ nebo „koloniální“ nebo „aviatický“ nebo vědecký problémový jest umělecký a básnický zisk, jakési *plus* nad starým románem prostým látkové sensací; spisovatelé, kteří nevědí, že na př. Flaubertův starožitnický román „Salammbô“ nebo maloměšťský román „Paní Bovary“ obsahuje nekonečně více „hnací síly poznávací“, abych mluvil jazykem p. Čapkovým, než tucet prostředností „imperialistického“ p. Kiplinga, jenž jest p. Čapkově také iniciátorem tohoto „krajně ostrého a moderního umění“: prostě *sám duchový zor* Flaubertův, vise jeho, kterou *vytváří skutečnost*, jest té „badavosti a pronikavosti moderního ducha“, té „energie evropského lidstva“, o níž — hovoří p. Čapek a nejednou i jeho „imperialistické“ vzory. O čem tito pánové *povídají*, to Flaubert *uskutečnil*: opravdový tvůrčí výboj — ztělesnil konkrétním činem, tvůrčím slovem, figurami i komposicí svých děl, akt poznávací.

Otázka, kterou p. Karel Čapek kalí svými frázemi, jest zcela prostá a řeší se v uměleckém životě neustále prostým vývojem časovým. Nové oblasti *hmolné a látkové* nového umění ještě netvoří; v oblast umění vstupují teprve v tu chvíli, kdy přijde *tvůrčí čin*, který je *stylově vyřeší* a tím umělecky posvěti. Román, který má rekem na př. nejgeniálnějšího technika, největšího moderního vynálezce a objevitele, může býti a bývá přecasto umělecky pustý, starý a nicotný nebo objeví se jím za několik let; za několik let odprýskne se s něho látková nebo věcná novost a pod ní ukáže se — *stará neformovost a bezformovost*, odvěká prostřednost, nedostatek stylisace, odvěký a universální nedostatek stylisace, odvěký a universální nedostatek tvůrčího duchového zoru. Neboť p. Čapek zapomíná, že nejsou jen kopisté „věčných čistých forem“, nýbrž mnohem nebezpečnější ještě kopisté „věčných nečistých neformovostí“, věčně nečisté bezformovosti a nestylovosti — nebezpečnější proto, že se maskují neustále znova a znova a neustále, jak figura ukazuje, i úspěšně časovými a denními hesly „rázu krajně ostrého a moderního“. Vytvářejí-li se skutečně ve společenském životě nové funkce, jak míní p. Čapek, musí býti jim stvořen *nový* umělecký ekvivalent, nový duchový zor, nová komposice, nový styl umělecký.

Ale ukazovali mně starou odvěkou nestylovost jen nově křiklavě látkově přebarvenou, starou pohodlnou popisnou nahodilost a naturalistickou improvizací a tvrditi o nich, že jsou výrazem „nových hnacích sil“, pokládám za žert málo vkusný a vtipný; vpravdě jsou jen výrazem staré tvůrčí nemohoucnosti, které bylo, jest a bude vždycky tolik, že se o ni bude klopýtat.

„Konečně nežijeme jenom uměním a pro několik dobře položených problémů odpustili bychom autorovi...“, napsal také p. Karel Čapek. Zajisté, není pochyby: nežijeme jenom uměním, nýbrž žijeme především a hlavně zeleninou, ovocem, masem a moukou. Ano, jdu dále ještě než p. Čapek: dovedu si představití velkého, silného, dokonalého člověka, který nikdy nečetl románu a nikdy nenavštívil výstavy obrazové. Ale nedovedu si představití velkého člověka nebo ani ne člověka jen prostě rozumného, který by četl román nebo jinou báseň proto, aby v ní hledal problémy a jenž by věřil, že v básni mohou se vůbec problémy „dobře klásti“; dobře, t. j. věcně spolehlivě, věrně, objektivně. Rozumný člověk jest totiž ten, jenž nežádá od jahodníku brambor a vice versa; rozumný člověk jest ten, jenž si řekne: když báseň, tož báseň; když román, tož román; když umění, tož umění; když časové problémy a otázky, tož noviny, revue, stati odborné, knihy odborné. Rozumný člověk jest ten, komu jest tato základní zásada ekonomiky cosi samozřejmého, co má v krvi. Každý román, každá báseň jest jen výrazem tvůrčí síly svého původce a jen o ní může přesvědčiti nebo nepřesvědčiti svého čtenáře; přesvědčuje jen o kráse, kouzlu, moci, opojení, jedinečnosti a nenahraditelnosti života a světa — o ničem jiném. Jsou-li v ní problémy myšlenkové a ideové, mohou působiti jen svou *výrazovou, dramatickou a plastickou stránkou* — jako prameny a inspirace činnosti jednající osob, jež uvádějí v hyb a v dramatickou akci — ale ne svou objektivnou obsahovou správností, kterou jest možno vystihnouti jen dialekticky a jež vymyká se podání básnickému a žádá si zpracování vědeckého: sociologického, historického atd.

Umění, které poprává problémovosti jiného úkolu, upadá samo okamžitě ve svrchovanou — problematičnost.

K dnešní situaci literární

napsal v Přehledu Arne Novák několik zásadních slov, za něž jsme mu zavázáni jako za podnět k diskusi, které dává tím věcný podklad. Podle Arne Nováka prožívá dnes česká poesie krizi; generace, dotud ovládající poesii a určující její ráz a směr, generace „let devadesátých“, ustupuje pryč s jeviště, neboť pryč dovršila své dílo a opakuje pryč se mechanicky nebo se rozměňuje; a za ní hlásí se o slovo generace nová, přímo jí pryč protichůdná a, jak praví p. Arne Novák, právem a nutně protichůdná. Generace z let devadesátých byla pryč impresionistická, rozplývala se pryč v náladách, dojmech, drobnomalbě; byla pryč ironická a negativní, „nezaujala pryč kladného postoje k životu“; síla její jest v lyrice a v povídkovém umění, unikly pryč jí útvary syntetické: drama a román. A tato generace jest pryč tedy právem přísně souzena mládeží, která pryč chce „zákon a plán stavby světové“, „dramatické vzepětí volné a intelektuální bytosti“, „přísnou tragedii základních lidských typů“.

Budiž mně dovoleno, abych již zde přerušil svůj referát a přičinil k němu několik

poznámek kritických. Soudím, že stavěti proti sobě takto kontradikčně dvojí generaci, jest poněkud schematické a není dosti právo skutečnosti. Jest již dosti abstraktního generalisování v tom, mluví-li se o generaci „let devadesátých“ jako o pevném a charakteristickém útvaru těch a těch prvků; to, čemu se říká generace let devadesátých, spojilo v sobě osobnosti nejrůznějšího typu, nejrůznějších snah, nejrůznějšího naturelu: neboť co mají společného na př. Machar a Sova (ať nedím Březina), kteří oba tvoří generaci „z let devadesátých“; co já s panem Jindřichem Vodákem, kteří oba jsme zařazováni v generaci let devadesátých? Generace let devadesátých jest termín ryze vnějškový a náhodný; ze zcela prostého a zcela *negativního* faktu, že v letech devadesátých několik mladších literátů společně bojovalo o volnost kritického slova a společně vystoupilo proti tyranii starších, kteří ji dusili, vzniklo označení, které nemá nic literárního kladného. Proto také označení „impresionisté a ironikové“, kterým domníval se vystihnouti tuto generaci Jiří Karásek v jedné své knížce kritické a jež přejímá i p. Arne Novák, selhává skoro úplně při podrobnější analýze. Právý a vlastní impresionista ve své pohyblivé náladovosti a sensitivní vnímavosti byl na př., vidíme dnes určitě, Jaroslav Vrchlický, proti němuž reagovala, jak se říká, generace let devadesátých, ale nebyl jím Machar, v němž bylo vždycky tolik racionalismu a programové určitosti, kolik jich jen může snést lyrika. Proto také kritika p. Nováková, aplikuje-li se na jednotlivé konkrétní zjevy generace „let devadesátých“, selhává. Není přece možno viniti na př. Růženu Svobodovou, autorku „Milenek“, „Černých myslivců“, „Posvátného jara“, „Dětských srdcí“, že „nezaujala kladného postoje k životu“, kdyžžtě díla tato i jiná přistupují k životu s největší nevinností a důvěřivostí beze vši ochranné a obranné *pózy*! A rovněž tak není možno neviděti v druhém období lyriky Sovovy mnoho z toho, po čem touží dnešní mládež literární. Tam není Sova „nebezpečný mistr subtilní destrukce“, nýbrž duch bojující a věřící, který inspiruje se všemi nadějemi moderního hromadného lidství, dělník na hromadném díle duchovém. A jest spravedlivé lámati hůl nad lidmi pětáctiřiceti- až osmačtyřicetiletými, že nenapsali posud komponovaného románu syntetického? Sám jedincový genius velké románové epiky, Dostojevský, napsal svá syntetická díla až v pozdějších letech: „Idiota“ v čtyřiceti sedmi letech, „Běsy“ v jedenapadesáti, „Bratry Karamazovy“ v padesáti devíti. A abych zůstal v Čechách, Teréza Nováková vydala první svůj komponovaný román, svůj nejčistší nárok na literární nesmrtelnost, „Děti čistého živého“, až v roce padesátém šestém.

Budiž mně rozuměno: nejsem advokátem „generace z let devadesátých“. Jsem poslední, kdo by byl nadšen vším, co produkovali jednotliví její příslušníci; mé cesty rozešly se snad s cestami všech z nich. Ale: kdyžž kritika, tož kritika správná a přesná, poněvadž jen taková nám pomůže; a jen taková pomůže také přicházejícím.

A stejně tak pochybuji, že vystihuje Arne Novák přesně snahy a tužby mládeže. Přiznám se ovšem, že jest dosti nesnadné vyznati se v nich. Theoretickým mluvčím nejším v literatuře jest p. Karel Čapek, který napsal jednu novou novoromantickou, jednu novoklasiickou a jest dnes u něčeho jako „unanimumus“, aby byl zítra — kde? Mluví za sebe nebo za jiné? Není snadné to rozhodnouti, poněvadž mladí skoro netvoří. Pan Karel Čapek ve svých kritických statích jest jen manekýnem poslední módy, poslední theoretické knihy, již právě přečetl. Ale budiž tomu tak,

budiž onak: čemu učil programově *poslední dobou* p. Čapek, nekryje se s tím, co vykládá Arne Novák jako program mladé generace. *Poslední* Karel Čapek hlásá nauku, která se blíží velmi těsně právě — naturalismu, tak proskribovanému p. Novákem. Co nejtěsněji splnuti s životem a jeho poslední nejmladší chvílí, inspirace moderní vědy, moderní ducha vynalézavého, badavého, technického, zvidavého a dobývavého, sláva hromad lidských a jejich nadosobního, nadindividuálního života, to jest poslední kredo p. Čapkovo a to blíží se úžasně těsně kredo — Emila Zoly. Vezměte si v prázdné chvíli některou z theoretických knih Zolových a uvidíte, že se kredo ta kryjí.

Jsem poslední, kdo by upíral mládeži právo na výraz; jsem první, kdo tvrdí, že jedině pohyb jest zárukou literárního a uměleckého zdraví národního; jsem první, kdo přeje si, aby v dnešní poesii došla výrazu Vůle, mocná tvořivá Vůle, opojená životem a jeho tajemstvím a zamilovaná do něho až v samo šlenství; ale to jest možné jen tvorbou, tvorbou, tvorbou. Na to nestačí programy, parafrázující *cizí* literární stanoviska, sloužící — cizím literárním *činům* a zdůvodňující je! Theorie může a má provázeti tvorbu, ale nemůže jí *nahraditi*! A kde, jako u našich nejmladších, snaží se předejmuti vlastní tvůrčí činy nebo vynutiti je, jest i nebezpečná, poněvadž čin roste z jiných kořenů než jest racionalistická dedukce. Ale: *kde* jest tvorba té záhadné nejmladší generace, která vystupuje s takovými aspiracemi? Nikde, nebo skoro nikde. Nenapadá mně ani ve snu snižovati někoho z nejmladších básníků; nikdo z nich mně nepřekáží, nesoutěží se mnou naprosto v ničem (neboť čini něco, čeho nechtějí oni), nemám animosity k nikomu z nich, a kdyby stvořili *dílo*, opravdové dílo, byl bych první, kdo by je pozdravil. Ale opakuji: kde jest to dílo nebo jen zárodky k němu? Jest to snad několik básní p. Thonových nebo p. Hanušových? Snad i tito pánové sami přiznají mně, že v nejedné básni Sovové jest více vnitřního napětí, více dynamičnosti výrazové než v básních jejich. Nebo jest tento moderní tvůrce snad pan z Wojkowicz? Ale ten právě jest sensitivní impresionista *pur et vert*, byl-li jím kdo kdy u nás. Nebo p. Theer? Ale tento ušlechtilý meditativní básník „Úzkostí a nadějí“ není básníkem podle formulky p. Čapkovy. Jest individualista ponořený cele do svého nitra, mystik hledající svého boha a vylévající se mu v dlouhých samomluvách!

Pan Arne Novák při svých sympatiích k nejmladší „generaci“ nebo snad právě pro ně není slepý pro velika a zásadná nebezpečí, která ji obkličují. Bojí se, aby literární „reforma“ její nezvrhla se „buď v pouhé obrazoborectví nebo v imitaci ciziny“, v něž prý přecházejí tak snadno „u nás na Východě, mezi Šumavou a Urallem“ nové literární směry; těžce nese, že tito „nejmladší“ hledají své vůdce a vzory jen v cizině; a radí jim co nejnaléhavěji, aby vycítili a obnovili své tradiční pouto a sepjali se jím s generací z let sedmdesátých a osmdesátých, s generací Nerudovou, Vrchlického, Čechovou. Nevím sice, bude-li to právě tato generace, z níž může se inspirovati pokolení „nejmladší“ (soudím, že neměla nikterak více síly výrazové a dynamiky volní ani kladu životního než generace t. zv. let devadesátých) — ale to jest vedlejší; v principu podepisuji tuto část článku p. Nováková oběma rukama. A jen *tvorbou básnickou* může se uskutečniti tento „sestup do Podsvětí“, jen tvorba básnická ukáže, co jest schopné života v theoretických snahách nejmladších a co jest vnějšková dekorace spleená z cizího pestrého papíru plakátového. Jakmile budou „nejmladší“ opravdově tvořiti, budou rázem již samým

jazykem, jenž nese v sobě stopy všech tvůrčích výbojů minulých, uvádění ve styk s mrtvými, zasvěcování a zaučování v tradici.

Pak také padne základní blud dnešních „mladých“, že o síle a hodnotě básnickově rozhoduje jeho program, blud, jemuž dostalo se tak tragikomického výrazu v básni p. Wojkowiczové v 11. čísle Lumíra. Pan Wojkowicz apostrofuje tam „básníka minulosti“, „básníka pesimistu“ rázu Lisleova, Lahorova a Ackermanové, žáka „budhisty Schopenhauera“ jako hrob, z něhož „vyletí fénix“, básníci budoucnosti, p. Wojkowicz a jeho družina: „My, plémě Světla proroků, jsme Tvůrci Světa pokroku“; „My Nové Doby Básníci“ (čtyři velká písmena za sebou — zda to dosti přesvědčuje? ejhle pathos, jehož režii nese tiskárna!) jsme světloňoši tvořící — jsme Básníci!“ Nevkus této praporově programové poesie, její verbišský tón urazil redaktora p. Dyka a pohnul jej k sarkastické glosse, z níž není možno necitovat několik vět: „Jest tak snadno býti básníkem nové doby: stačí pochytili něco levných teorií a něco ještě levnější praxe. Kolik z těch světloňošů tvořících tvoří ze sebe a mají ze sebe své světlo? Vážím si opravdového úsilí, kde je; vážím si talentu, kde je talent. Vážím si světla, kde je opravdu světlo. Jenomže, jak osudnou roli hraje v životě a literatuře móda! A jste si jist, že se nemiluje časem z módy. že nevzniká časem z módy nenávisť?“

Jest mně líto, že musím právě na p. Wojkowiczovi demonstrovati tento zásadní rozdíl, ale není zbylí: jeho zveršovaný program není báseň, ale mdlá a mrtvolná rýmovačka, třeba se v ní nadouval p. Wojkowicz divadelně-životně sebevíc; kdežto z „budhisty Schopenhauera“ vře a tryská život ještě dnes, próza jeho ještě dnes jest tak jadrná a křepká, že verše p. Wojkowiczovy jsou vedle ní hadr. Tak málo rozhoduje o hodnotě autorově program a tak všim jest — síla výrazu, vnitřního napětí a žaru, osobnosti! Stejným bludem domnívá se p. Karel Čapek o Flaubertovi, že jest neživotný a umělecky neplodný, poněvadž byl skeptik a pesimista a nevěřil v soudobou vědu a civilizaci evropskou! A zatím stačí rozevřítí kdekoli mistra croissetského, čísti z něho stránku nebo dvě, abys pochopil, že miloval život a věřil v život *quand même, přes všechno a všemu navzdory*, v jeho hlubokých odvěkých zdrojích *pod* současnou civilizací a současnou vědou, neboť z každé jeho věty tryská život a mámi tě a opíjí tě ještě dnes všim svým posledním nepojmenovatelným fluidem a magnetismem, kouzlem, jež uniká racionalistické logice, jako přesáhá každé rozumově programové nepřátelství svého původce; kouzlem, jež jen sesiluje ještě paradoxní kontrast rozumu Flaubertova, který snad laje a zlořečí tam, kde celá umělecká a básnická bytost jeho vši svou existencí a vši svou činností přitakává a blahořečí. Kdežto p. Čapkovy projevy a články „rázu krajně ostrého a moderního“ zůstávají se vši svou pozitivní dobovostí a vědeckostí potišťený novinářský papír, z něhož dýše pliseň mrtvolná.

Pak, až budou naši „nejmladší“ tvořiti, pochopí také záhy, že generace bývá přechasto jen neškodnou hyperbolou pro stolní společnost dvacetiletých a že z ní nezbude nic po deseti nebo patnácti letech — nevypracovalo-li se z ní a *nad ni* několik osobností. Pak pochopí také brzy, že je-li možno stvořiti dnes poesii nadosobní (a nikdo nepřeje si toho více a netouží po tom více než já), vede cesta k ní jen skrze osobnost a může býti stvořena jen celou osobností a ne nákazou bacilu programového.

snažil se namluviti v Přehledě světu, že jsem zkarikoval jeho názory a že jsem psal o nich s úplnou jich neznalostí. Čtenářstvo České kultury ví, že jsem citoval *do slova celé dlouhé, rozhodné partie* z jeho referátu; slo mně o to, chytiti p. Karla Čapka při horkém účinu a ukázati, jak absurdně a banálně kritizuje *in concreto* člověk, který si přikládá nimbus vynikajícího theoretika a myslitele. Proto nechává mně úplně chladným jeho hrozba, že při nejbližší příležitosti „zopakuje své (?) názory“ v Přehledě; vím, že je opravdu „zopakuje“ podle některé cizí revue, kde jsem je již četl. Proto nechává mě také úplně lhotejným, nazývá-li p. Čapek názory mé „nedivokými“ a „dávno známými“; po vavřínech indiánské „divokosti“ p. Čapkovy opravdu netoužím a jsou-li mé literární názory, jak se domnívá p. Čapek, dnes z módy, vím, že přijdou do módy zítra, až budou z módy „přesvědčení“ p. Čapkova. Myslitel p. Čapek ulehčuje si totiž poněkud práci: místo důvodů namítává v poslední době rád svému odpůrci, že jest mezi nimi propast generací a že si nemohou rozumět. Ale je-li tomu opravdu tak, radil bych p. Čapkovi, aby opatroval své články výstražným znaménkem a legendou: *Jen pro mé soukojence!* Zabráni tak a limine každé kritice a každé diskusi. Se mnou prý p. Čapek nedoufá se dohovorití také proto, že „zatím udály se jistě přeměny a přehodnocení, se kterými se p. Šalda solva bude moci usmířiti.“ Na této větě jest zábavné předně sloveso: „udály se“. Opravdu: udály se, neboť p. Čapek není z těch, kdo by je vyvolali a vytvořili; pro něho opravdu všechno „udává se“ a on to jen přejímá. Tak „udála se přeměna“ novoromantismu, novoklasicismu, naturismu, kubismu, unanimumu, futurismu, paroxysmu a což vím kterého čerta ještě, a p. Čapek je přejal věrně a s obvyklou vědeckou spolehlivostí a přesností. A za druhé: zajímá mě, *kdy* se udály ty velevážené přeměny a ta hrůzostrašná přehodnocení. Patrně v době zcela nejnovější; poněvadž ještě před dvěma roky dožadovala se redakce Uměleckého měsíčníku, tehdy právě založeného družinou p. Čapkovou, mých příspěvků, aby, jak psala, „*dokumentovala souvislost svých snah s moji Myšlenkou*“.

Spor generací

Přítel Arne Novák odpověděl na můj poslední feuilleton statí „Tři generace“ s taktem tak jemným, s bystrostí tak pronikavou a s courtoisí tak dokonalou, že již proto bylo by nemístné nepokračovati v diskusi tímž tónem a touž methodou a nesnažiti se tak vyrovnati se svému partnerovi, i kdyby nebylo věcných pohnutek k debatě, které zde jsou. P. Arne Novák pochopil zcela jasně, že nejde o plané polemikaření, nýbrž o věci závažné a zásadné, do nichž musíme všichni vnášeti nejen co nejvíce bystrosti intelektuálně, nýbrž i co nejvíce dobré vůle porozumětí svému spoludebatérovi. Přesto, že nový projev p. Novákův mnoho osvětlil a mnoho sblížil — kvituji v něm zvláště vděčně závěr, který volá k spolupráci všechny duchy bez rozdílů věku, generační příslušnosti a hesel, a opravuje tím to, co bylo nespravedlivě exklusivním v první stati jeho, v níž mluvil o „generaci let devadesátých“ jako o generaci odumírající vlastním úkolům uměleckým — zůstává mezi námi ještě několik bodů sporných, které volají po šetření co nejpečlivějším a nejúzkostlivějším. Budiž jim tedy dáno, což jejich jest!